

Jovan Rastegorac, pjesnik, eseista
Kameni Mijo

„Obožavanje kamena je najstarija od svih religija.“ -Pouis
„Kamenom u kamenu/tuzi zatvaram krug.“ - M. Nastasijević

Pokazujući mu komad stene bez određenog oblika, kanonik Fićino govorio je mladom Mikelandelu: „U ovom kamenu nalazi se ideja zarobljena u jedan oblik. Bilo bi dovoljno da neki vajar skine malo-pomalo sve ono što je suvišno i iz tog kamena bi nastala – ili bolje – iz njega bi se oslobodila izvanredna skulptura. Prijatelju, ne slika se, niti se vaja rukom, već umom!“ Gotovo je nepojmljivo, ali i tačno, da je vajar Mijo Mijušković došao do ove kanonikove mudrosti svojim duhovnim naslućivanjem u samoći i bespuću crnogorsko-hercegovačkog krša.

Mijova skulptorska umjetnost, uvek u dosluhu sa arheologijom i geologijom, počela je umećem oslušivanja i posmatranja prirode (to je bila njegoa Akademija!), zatim je došlo raspoznavanje i izdvajanje (što je jednako činu stvaranja), da bi danas dospelo do najsloženije faze: do prodiranja u strukturu, u dušu kamena, do neke vrste seciranja njegove materije i do analize njegovih neodgonetanih nutarnjih slojeva, sve do onog od njih u kome je skrivena „ideja“, misao. U tom stalnom traganju za organskim i neorganskim životom materije, uvek je prisutan stav ovog skulptora – nigde eksplicitno izrečen – da se ne narušava ono što je priroda sazдалa. Neki su njegov rad pokušavali da povežu sa mikenskom, drugi sa „murovskom“ civilizacijom. Mogla bi se tu pridodati i civilizacija Lepenskog vira ili, zašto da ne, neolit. Jer, po Beli Hamvašu, „neolit je najviša kultura kamena, procvat kamenog duha“. Ali, upravo to mnoštvo asocijacija na ovu ili onu kulturu upućuje na vanvremenost (a, ko zna, možda i sjevremenost) Mijove umetnosti.

Sačuvavši „čednost“ u odnosu na prirodne elemente i iskonski, arhetipski odnos prema činu stvaranja, u „kosmosu“ nedirnutih ambijenata Pive i Tare, pošao je od komada drveta oblikovanih vodom, od oruđa od kamena, od belutka, da bi danas živeo pokraj kamena u kamenu, rušne crkvice Sv. Petke u Spiču kod Sutomora. Ta drevna bogomolja, prazna kao ljuštura puža, izgubila je svoju ovozemaljsku versku ulogu i dobila, barem za Mija, značaj nekakvog kosmičkog središta, znaka u beskraju. Oko nje može sada da se zavrti povorka njegovih skulptura kao litija kosmičkih „međaša“, sabranih sa znanih i nezvanih kulturnih mesta. I u toj crkvi-ljušturi on služi kao inok u dosluhu sa (I. Rastegorac – nastavak) tajnama, sa magijskim svetovima praiskona. I delo ruku svojih „nem kamenu zaveštava i zveri“ (Nastasijević) kao „prorok koji se seća praoblika“. Jer, po rečima S. Bošnjaka, njegova samoća „zna govor tajne, iako ga nikad neće prevesti na jezik naše prolaznosti“.

Kamen je samo jezgro, sama pramaterija. Neki kažu da se ne može ubiti. Ali, nasuprot uvreženom mišljenju da je kamen otporan na smrt, što ga čini simbolom trajanja i bešćutnosti, ima i saznanja da je on, „budući da se ponovo ne stvara u prirodi, zapravo jedina stvar što u njoj postojano umire“ (F. Ponž). Hamvaš nas u prvi mah može frapirati rečima: „Ako je neko ikada čuo crnački bubanj, zna šta je to. To je kamen.“ Potrebno je nešto sabranosti da se spozna pronicljivost njegovog otkrića: kosmičkog damaranja nutrine kamena. Kod Ćamila Sijarića (priča „Kamen“) neki Bahto, onemoćao, ide svetom tražeći svoj kamen (svako ima svoj kamen!) i, kad ga nađe (na staroj crkvi!), provlači se kroz njegovu šuplinu i tako skida sa sebe bolest.

Ali, ima kamenja i kamenja. Postoje, kažu, hiroviti, strasni, blagi, veseli kamenovi. Prisutni su i oni podmukli, zli, glupi, tragični kamenovi. Raspoznaje njih Mijo i po čudi i

po tvrdoći. Zna i za okultnu snagu malahita, kamena koji simbolizuje uzdizanje spiritualnosti čoveka. Kao neko ko je raspet između lirike i epike kamena, zna da je naša mitologija neiscrpno nalazište podataka o njemu. Misli često na ono kamenje u „tamnom vilajetu“ (ko ga ponese - kajaće se, ko ga ne ponese – kajaće se), na one belutke što se vade sa rečnog dna „da se vidi na onom svetlu“, na „suze što iz kamena udaraju“, na duše što se u kamen hvataju. Mijova skulptura se vezuje na te izvore i napaja sa njih trajanjem neke neizmerne patnje, neke, kako bi to Nastasijević rekao, „tuge u kamenu“. Njegova skulptura, dakle, objedinjuje u sebi iskonsku misao, tajnu i tugu. Ona se odeva u tišinu ispod koje damara nebrojeno mnogo treperenja otkucava. (Barem onoliko koliko ima svetlosnog treperenja i prelivanja na njihovoj površini). Dinamične sile formiraju u njoj svoju estetsku strukturu. Ta struktura toliko je srasla sa materijalom da nam se često predočava kao jedan vid „mimikrije“ sa uvek otvorenim pitanjem: dokle je išao skulptor, a gde je ostavio da „kamen sam sebe strukturiše“ (Z. Glušćević), sledeći „logiku“ prirodne forme. Sva je prilika, Mijo je vremenom pravio sve veće zahvate („seciranja“) u odabranom materijalu, ali je njegova veština mimikrije, vođena njegovim šestim čulom, bivala sve izoštrenija.

Oblik koji bi priroda kultivisala hiljadama godina, ovaj skulptor ponekad dosegne za neuporedivo kraće vreme. Većina njegovih radova čini glavoliko kamenje. Verovatno je najteže doseći savršenstvo školjke ljudske lobanje, sazdane od Tvorca tako da u njoj obitava duh, da se u njoj nastani misao. Mijove „lobanje“ osmišljava i neobično vešto nađeni složeni svet vijuga, „moždanih“ spletova, često i nešto nalik očima koje kao da izbijaju iz dubine materije pod pritiskom tragike unutrašnjeg sadržaja. Njegove skulpture, i kada su čovekolike i kada nisu, čuvaju svoju čistu misao.

Ako je težina kamena njegov (kamenov) usud, onda je moć skulptora da ga svojom energijom dovede do ekstaze, do lebdenja, do stanja kada postaje „lak kao Bog“. I u tome je Mijo majstor. Svesno ili nesvesno osećajući vezanost duša predaka za svaki od tih svojih „nadgrobni belega“, on im uliva moć (onu iz našeg predanja) da privlače i vezuju za sebe svaku dušu. To ne bi bilo moguće da nije njegove tvoračke vere da se svaka od tih duša, pre ili kasnije, uhvati u taj kamen. A kamen u koji je uhvaćena duša postaje – vidovit. (1997)